

LAURBERG & GAD FOT.

FOTOTYPI PACTH & CRONES EFTF.

H. Roman.

II.

K. F. V. Kroman.

(29. Marts 1846—26. Juli 1925.)

Af **Harald Høffding.**

(Tale i Videnskabernes Selskabs Møde den 16. Oktober 1925.)

Vor Kollega, Professor Kristian Kroman døde den 26 Juli, uden egentlig Sygdom, men efter længere Tids tiltagende Træthed. Han blev 79 Aar gammel, og lige til i Foraaret var der intet Tegn paa Affældighed. I dansk Filosofi var han den første, der kom ind paa erkendelsesteoretiske Undersøgelser, efter at i sin Tid Søren Kierkegaard overfor den spekulative Filosofi havde hævdet Nødvendigheden af en ny Undersøgelse af Erkendelsesproblemet. Hans Hovedværk var »Vor Naturerkendelse. Bidrag til en Matematikens og Fysikens Teori« (1883), en Besvarelse af en Opgave, som Videnskabernes Selskab havde stillet. Med stor Klarhed i Fremstillingen og med fin og indgaaende Drøftelse hævdes her den Opfattelse, at Videnskabens første Forudsætninger, Identitetsprincippet og Kausalitetsprincippet, staar som Postulater, fastslaaede ved en vilkaarlig Akt. Ud fra dem kan videnskabelig Begrundelse naas, men de kan selv ikke være Genstand for Begrundelse. En anden Hovedtanke i Bogen er, at enhver Tankeovergang, enhver Slutning forudsætter et »Anskuelseskridt« eller en »Elementarsondring«, der bestaar i en umiddelbar Sammenligning af to Forestillinger, der begge er Rumsforestillinger. Saadanne elemen-

tære Sammenligninger eller »Anskuelseskridt« virker allerede med, naar selve de Postulater, der bærer videnskabelig Tænkning, opstilles.

Spørges der om Aarsagen til, at Mennesker opstiller saadanne Postulater, henviser Kroman til Selvopholdelsestrangen. Det er nødvendigt for Livets Opholdelse, at Mennesket kan orientere sig i sin Omverden. Deraf udspringer Erkendelsestrangen, der i sin videre Udvikling gennem Opstilling af Postulaterne kan føre til en hel videnskabelig Lærebygning.

Medens Kroman med utrættelig Skarpsindighed drøfter Postulaternes Betydning og Uundværlighed for Videnskaben, gaar han ikke nærmere ind paa en Paavisning af, hvorledes Selvopholdelse fører til Opstilling af netop disse Postulater. En Indgaaen paa dette Spørgsmaal vilde have ført ham i Retning af den saakaldte Pragmatisme, som han ogsaa havde en vis Sympati for. Den vilde desuden have ført ham til en psykologisk Undersøgelse af, hvorledes Selvopholdelsestrangen kan undergaa en Metamorfose, idet den kan blive til intellektuel Interesse, som fører til at drage Konsekvenser, selv hvor disse fører langt ud over alt, hvad der kan træde i Selvopholdelsens Tjeneste.

Kromans Bog betegner et Vendepunkt i dansk Tænkning, indenfor hvilken iøvrig Postulatsynspunktet allerede var gjort gældende af Kierkegaard i hans Lære om »Springet« som Forudsætning for, at sammenhængende Tænkning kan begynde. Der vandtes ved Kroman's Indlæg større Klarhed i Diskussionen, selv om netop derved nye Problemer rejste sig.

I Udlandet vandt Bogen megen Anerkendelse. Navnlig skrev Paul Tannery en overordentlig beundrende Anmeldelse i »Revue philosophique« (1883). Tannery tillægger Bogen

en »enestaaende« Betydning og erklærer sig ganske enig med Forfatteren i de almindelige Synspunkter, han gør gældende. Kun gør Tannery et Forbehold i Anledning af den skeptiske Holdning, Kroman indtager overfor den ikke-euklidiske Geometri, en Holdning, som Kroman paa sine gamle Dage igen gav Udtryk i et Foredrag her i Selskabet. Saavidt jeg kan se, har Tannery Ret i, at naar man hylder Postulatteorien, kan man ikke afvise noget Postulat, der viser sig at være Grundlag for frugtbare Slutninger: »Euklid's Postulat er ikke paa Forhaand mere berettiget end Lobatschefsky's modsatte Postulat«. Jeg tror, at Kroman's Stilling paa dette Punkt hænger sammen med, at hans Forestillingsevne var afgjort visuel. Sin Logik byggede han paa Sammenligning af geometriske Figurer, og som allerede berørt, betragtede han enhver Tankeovergang som Overgang fra et Rumbillede til et andet.

Fra et filosofisk Synspunkt staar det som betænkeligt at betone Vilkaarligheden af Videnskabens Principer saa stærkt, idet det kan komme til at se ud, som om man igen kunde lade disse Principer falde, naar deres Konsekvenser blev ubelejlige. Det var vel ogsaa Kroman's Tanke, at hans Teori kunde værne overleverede etiske og religiøse Opfattelser overfor »Videnskabens Overgreb.« —

Det blev skæbnesvangert for Kroman's Forhold til Filosofien, at han kom ind paa pædagogiske Arbejder. Da han i en livlig skreven lille Bog (»Maal og Midler for den højere Undervisning« 1886) havde taget Del i Diskussionen om den højere Almenskoles Opgaver, blev han af Kultusminister Jacob Scavenius udnævnt til ministeriel Konsulent i Skolesager og snart efter (1889) Medlem af en Kommission, der udarbejdede en ny Haandbog i Gymnastik (1899). Denne, der for en stor Del er skreven af Kroman, støtter sig i

Hovedsagen til den svenske (Ling'ske) Gymnastik. Nyere, paa nøjagtigt fysiologisk Grundlag bygget Gymnastikteori gaar i en noget anden Retning. Det var et stort og uegenlystigt Arbejde, Kroman satte ind herpaa. Men det drog ham bort fra hans egentlige Fag, og han lagde i de senere Aar ikke Skjul paa, at han havde mistet sin filosofiske Interesse. Hvad der nu optog ham, var Arbejde om enkelte, især praktiske Spørgsmaal, ved hvilke han kunde faa Anvendelse for sine matematiske Kundskaber. Han var altid beskæftiget, utrættelig i sin Iver for, hvad han kastede sig over. Da han døde, konstaterede Lægerne, at alle hans Organer var sunde. Han døde af Træthed.

Jeg for mit Vedkommende bevarer Mindet om en elskværdig Kollega. Især i de første Aar, vi virkede sammen ved Universitetet, havde vi mange Diskussioner med hinanden, som for mig var meget lærerige. Han har gjort en Indsats i dansk Tænkning i sine yngre Aar, og den Energi, hvormed hans Ungdomsarbejde vidnede, lagde sig for Dagen i alt, hvad han i sine senere Aar syslede med.

Ære og Fred være med hans Minde!
